

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті обґрунтовано актуальність розробки авторської технології формування підприємницької культури майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки. Акцентовано на гіпотетичних припущеннях щодо змістової основи цієї технології та досвіді фахівців суміжних спеціальностей, що мали справу з розвитком підприємницької культури в дизайнерів, економістів тощо.

Ключові слова: майбутній керівник дошкільного навчального закладу, підприємницька культура, професійна підготовка.

Разом з поступовою інтеграцією України в європейській економічний, політичний та ментальний простір, наша держава вступила у фазу складних кардинальних реформ. Їх сутність та зміст вписуються в загальну картину переходу соціалістичної суспільно-економічної формації в капіталістичну, в якій звична для нашого сприйняття планова економіка зазнає значних модифікацій та перетворень. З цих причин у різних галузях народного господарства виникає потреба в модифікованій професійній підготовці висококваліфікованих, конкурентоспроможних і творчо розвинених фахівців, зокрема керівників установ та організацій у сфері освіти й виробничого навчання. Їх роль у побудові нових стандартів життєдіяльності важко переоцінити, адже освітні процеси закладають ціннісні установки в кожного громадянина Україна, починаючи з молодшого віку. Саме в цьому віці, на думку відомих його дослідників, виникають важливі новоутворення в психічній та особистісній сферах, відбувається інтенсивний інтелектуальний розвиток дитини, розвивається увага, формуються елементарні економічні достовірні знання, готовність до навчання в школі, визначаються життєві шляхи цілих поколінь, які впливають на загальний розвиток і стан цивілізації.

Очевидно, що головний фокус уваги реформаторського руху має зосередитися у сфері виховання нового покоління українців, головними суб'єктами якого є не тільки батьки дитини, а й вихователі дитячих садків, менеджери-організатори дошкільної освіти тощо.

Виходячи з очевидних посилок на важливість реформаторського руху у сфері виховання дітей та з огляду на капіталістичні стандарти буття кожного суб'єкта педагогічних та управлінських процесів, на порядок денний виходить важливе питання про необхідність підготовки керівників дитячих садочків до професійної діяльності в умовах невизначеності, хаосу та нестабільності. Саме таким є нинішні перехідні умови існування управлінців цієї ланки, що детермінує потребу формування та розвитку в кожного з них нової, на жаль, ще не задекларованої в державних документах якості фахівця – підприємницької культури.

Специфічні риси підприємницької діяльності й еволюція в її розумінні вже не раз ставали предметом уваги відомих учених різних галузей, зокрема:

– соціологів: М. Вебера, П. Друкера, В. Зомбарта, Р. Кантільйона, Й. Шумпетера;

– психологів: В. Ворона, Ю. Пачковського, В. Селіванова, І. Сороки, Е. Суїменко;

– педагогів: О. Романовського, А. Орлова;

– економістів: П. Верхана, С. Мочерного, В. Радаєва, Р. Кантільйона, Ж. Сея, Г. Шмоллера, Н. Біггарта, А. Бусигіна, З. Варналія, Ю. Пачковського, К. Поланьї.

Окреслені дослідниками орієнтири та змістові характеристики підприємництва як ніколи збігаються з реальною потребою вмонтування цієї якості в загальну картину освітньо-кваліфікаційного багажу випускників вищих навчальних закладів, зокрема магістрів зі спеціальності “Управління навчальним закладом” (за типом – навчально-виховний комплекс). Дійсно, роль економічної складової професійної освіти майбутніх керівників навчальних закладів неодмінно зростає, набуваючи характеру наукової проблеми, адже саме гроші та матеріальні ресурси в піраміді потреб освітніх закладів поступово стають головним чинником процвітання й розвитку смислових процесів: навчання та виховання.

Метою статті стало здійснення постановки проблеми формування підприємницької культури керівників дошкільних навчальних закладів у процесі магістерської підготовки.

Досвід професійного формування підприємницької культури або економічної компетентності чи інших суміжних феноменів останнім часом поступово стає предметом розгляду професійної педагогіки. Зокрема, в аспекті освіти дизайнерів (О. Федоров), менеджерів (Є. Єфімова), юристів (В. Рижигов), учителів (Д. Разуменко), економістів (Л. Тандир), фахівців банківської справи (Р. Миленкова) тощо.

Автори досить симетрично описують різні за назвою (економічна культура, креативна культура, конкурентна культура, інноваційна культура), але схожі за своєю сутністю професійні якості, здібності та компетенції, що в побутовому, а останнім часом і науковому полі позиціонуються як підприємницькі. При цьому поняття підприємництва розглядається як інтегрований тип активності, метою якого є комерційна вигода та прибуток матеріального або духовного характеру. Автори згодні й у думці про те, що зазначені типи доходу мають конкурентні споживацькі властивості, здатні задовольнити різнобічні потреби людини.

Отже, підприємницька діяльність – це вищою мірою творча діяльність, яка здійснюється для задоволення потреби людей. Тому утриматися в умовах ринкових відносин може тільки той, хто постійно оновлює продукцію, технології, удосконалює організацію виробництва.

Особливою ознакою підприємницької діяльності є незалежність і самостійність господарюючих суб'єктів. Комерційна свобода визначається

правом вільного ціноутворення, укладення економічних договорів, що закріплюють економічні зв'язки. Власна вигода – принцип особистої економічної зацікавленості – провідний чинник підприємницької діяльності.

Аналіз ситуації, що склалася, і тенденцій розвитку соціально-культурної сфери показують, що процес справжнього підприємництва досить суперечливий. З одного боку, відсутність розвиненого законодавства, цивілізованих відносин підприємців із працівниками, регуляторних механізмів державної діяльності. Разом з тим прагнення сучасних підприємців до економічного успіху своїх фірм, власного добробуту змушує їх діяти в обхід законів, призводячи до напруженості в суспільстві, погіршення моралі. Постає питання про культуру підприємницької праці, про підприємницьку культуру, витоки якої містяться не тільки в зарубіжному, а й у вітчизняному досвіді.

Ми вважаємо за потрібне перевіряти рівень розвитку підприємницької культури за такими критеріями:

1. Професійні знання порівняно з їх обсягом, визначеним стандартом.
2. Інтелектуально-логічний розвиток: уміє аналізувати, порівнювати, виділяти головне, описувати явища, давати визначення, уміти відповідати обґрунтовано, кваліфікувати.
3. Мотиваційно-творча спрямованість особистості: захопленість, прагнення до соціальних досягнень, прагнення до лідерства, почуття обов'язку й відповідальності, самоосвіта, прагнення бути високо оціненим з боку оточення, цільової аудиторії.
4. Здібності особистості до самоврядування: ціннісні орієнтири, здатність до планування, раціонального використання часу, самооцінки, самоорганізації, самоконтролю та адекватного оцінювання результатів, корекції способів діяльності.
5. Комунікативно-творчі здібності: накопичувати та використовувати досвід, здатність до співпраці й взаємодопомоги, організації діяльності інших, узгодження інтересів партнерів.
6. Інтелектуально-евристичні здібності: генерування ідей; бачення суперечностей і проблем; нестандартний підхід до їх вирішення; перенесення знань у нові ситуації; здатності до подолання інерції мислення, самоаналізу, критичного мислення, оцінювання ефективності діяльності.
7. Характер кругозору: різнобічні інтереси у сфері дошкільної освіти, економіки тощо.

Найбільш близько до вирішення майже симетричного завдання нашого дослідження останнім часом підійшли українські та зарубіжні фахівці теорії й методики професійної освіти, зокрема О. Федоров, М. Пічкур, Н. Габовда, В. Банькіна.

Так, процес формування підприємницької культури дизайнера О. Федоров пропонує розпочати з мотиваційно-ціннісного етапу, який передбачає корекцію змістового наповнення дисциплін соціально-економічної та професійно орієнтованої підготовки в напрямі запровадження інновацій під-

приємництва [5]. О. Федоров конструює цей етап таким чином, що студенти під час ознайомлення з філософськими, культурологічними, соціальними, економічними та суто фаховими аспектами підприємницької культури дизайнерів набувають базових уявлень про цінність підприємництва, великі переваги лідерської життєвої позиції та роль бізнесових успіхів у кар'єрі людини [5].

Автором запропоновано спецкурс “Сучасна підприємницька культура”, у ході якого студенти опанували основи теорії й практики підприємництва, етико-комунікативний кодекс підприємця, способи подолання комунікативних бар'єрів, економічних ризиків та усвідомили важливість інновацій у проектах [5].

Наступний представник, який також брав участь у формуванні підприємницької культури дизайнера, – М. Пічкур. Він наголошує на тому, що для розробки концепції формування підприємницької культури майбутнього дизайнера як педагогічного процесу необхідні такі ідеї: економічної індивідуалізації як освоєння студентами ролі потенційного суб'єкта підприємницької активності; економічної соціалізації особистості як етичного освоєння студентами ролі потенційного суб'єкта соціально-економічних відносин; економічної інтеграції як проектування суб'єктивної моделі економічного успіху й освоєння студентами ролі потенційного суб'єкта професійно-підприємницької діяльності; педагогічного супроводу процесу становлення суб'єкта формування підприємницької культури [4]. Для підвищення рівня творчості у вирішенні завдань підприємницького характеру О. Пічкур радить, щоб цей процес відбувався поетапно: на першому етапі педагог повинен ставити проблему й намічати метод її вирішення, а саме вирішення і його пошук мають здійснювати студенти; на другому етапі педагог тільки ставить проблему, а студенти самостійно шукають шляхи її вирішення; на третьому етапі студенти все роблять самостійно (постановку проблеми, пошук методу, розробку самого рішення) [4].

Н. Габовда доводить, що найбільш вдало підприємницька культура фахівців банківської справи розкривається у взаємодії систем “школа – коледж”. Системотвірним фактором педагогічних умов освітнього процесу в навчальному комплексі “школа – коледж” є взаємозв'язок його компонентів: проектованої педагогічної мети у вигляді “підприємницької культури”; міждисциплінарних профорієнтованих модулів змісту з включенням підприємницьких завдань; навчальних та позанавчальних дидактичних форм, методів і засобів з включенням “навчально-підприємницьких фірм”, “ярмарків підприємницьких ідей”, “канікулярних шкіл бізнес-освіти молоді”; корпоративної діяльності педагогів і учнів, детермінованої проектованою педагогічною метою [2]. Але автор зазначає, що для успішної реалізації моделі процесу навчання комплексу “школа – коледж” необхідно, щоб адміністрація та викладачі освітніх установ усвідомили необхідність впровадження інноваційних підходів у змісті освіти, використання в процесі навчання таких методів, технологій і форм роботи, які допоможуть розкрити потенціал учня як новатора, що вміє планувати свої дії, і розвинути в ньо-

го здатності адаптуватися до запитів та вимог ринку і як ініціативного, самостійного, творчого найманого працівника, і як роботодавця (підприємця) [2].

В. Банькіна пропонує структуру формування підприємницької культури студентів закладів середньої професійної освіти, яка включає такі компоненти в їх співвідпорядкованості: мотиваційно-вольовий, економічний, соціальний, етичний. Зміст мотиваційно-вольового компонента становлять мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки, що стимулюють творчий прояв особистості в професії. Економічний компонент передбачає знання законів ринку, професіоналізм, орієнтацію на перспективу, дбайливе ставлення до знарядь праці тощо [1]. Основою соціального компонента є вміння вибудовувати конструктивні відносини з різними державними та приватними структурами, конкурентами, використовувати соціальні механізми для залучення нових ресурсів у виробництво, освоєння майбутнім фахівцем сервісної сфери професійних засобів, способів і прийомів підвищення ефективності професійної діяльності. Етичний компонент включає людську гідність, совісність, прагнення до отримання прибутку чесним шляхом, готовність до благодійної діяльності тощо [1].

Як бачимо, автори досягли певних успіхів у загальному плані, але очевидно й те, що в кожній професійній субкультурі мають місце свої інтерпретації та особливості. Виходячи з наведених аргументів, постає нова наукова проблема – формування підприємницької культури майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів у процесі магістерської підготовки.

Її розв'язання неможливо без додаткового втручання з боку представників професійної освіти майбутніх управлінців освітньої галузі через існування низки практичних та теоретичних *суперечностей між*:

- еволюційним розвитком науки й практики управління в напрямі підприємницької культури та діючою освітньою парадигмою професійної підготовки керівників підприємства, організацій і установ у сфері освіти та виробничого навчання;

- вимогами суспільства до фахової компетентності управлінців, реальною складовою якої дедалі більше постає підприємницька культура, і наявним професійним рівнем керівників у цьому аспекті;

- потребою керівників дошкільних навчальних закладів у розвитку своєї підприємницької культури й відсутністю теоретично обґрунтованої методології професійної підготовки керівників організацій та установ у сфері освіти і, як наслідок, неготовністю освітніх інституцій до її реалізації.

Для подолання зазначених суперечностей, на нашу думку, слід виконати такі завдання:

1. На основі огляду філософської, соціологічної, економічної, управлінської та психолого-педагогічної літератури проаналізувати стан професійної підготовки майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів.

2. Визначити та охарактеризувати організаційно-педагогічні умови формування підприємницької культури майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів і здійснити їх перевірку.

3. Розробити критерії та показники сформованості підприємницької культури майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів.

4. Теоретично обґрунтувати й розробити технологію формування підприємницької культури в процесі магістерської підготовки.

5. Експериментально перевірити ефективність технології формування підприємницької культури в процесі магістерської підготовки.

Експлікація зазначених завдань і попередній аналіз існуючої інформації дає змогу сподіватися на велике практичне значення дослідження, яка полягатиме в тому, що буде розроблено та впроваджено в підготовку майбутнього керівника дошкільного навчального закладу:

– модифікований навчальний план підготовки, освітньо-професійну програму й освітньо-кваліфікаційну характеристику галузі знань “Специфічні категорії” спеціальності “Управління навчальним закладом (за типом – навчально-виховний комплекс)”;

– навчально-методичні комплекси дисциплін циклу професійної та практичної підготовки спеціальності “Управління навчальним закладом”: “Основи підприємницької культури”.

Матеріали дослідження можуть бути використані в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів, в яких здійснюється підготовка магістрів, з метою створення підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій і тестових завдань, у процесі моніторингу рівня знань студентів, а також у системі підвищення кваліфікації керівників дошкільних навчальних закладів.

Основні положення та результати попереднього пілотажного дослідження, що були впроваджені в навчально-виховний процес майбутніх магістрів Класичного приватного університету зі спеціальності “Управління навчальним закладом (за типом – навчально-виховний комплекс)”, показали актуально-перспективних характер такої роботи й дали змогу сформулювати гіпотетичні передбачення: формування підприємницької культури майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів є більш ефективним у разі його організації на засадах авторської технології, яка ґрунтується на створенні в педагогічному процесі вищої школи таких педагогічних умов.

1. Розробка та впровадження авторського спецкурсу “Підприємницька культура”, цільовим орієнтиром якого буде інтерактивне насичення навчального процесу ситуаціями та проблемами економічного характеру, що виникають у повсякденній практиці керівників дошкільних закладів.

2. Використання визначених модулів професійної освіти сучасних підприємців у практичній підготовці майбутніх керівників дошкільного навчального закладу засобами проблемного навчання.

3. Стимулювання вияву лідерської позиції (ініціатива, відповідальність) у ході контекстної практичної підготовки та стажування майбутніх магістрів.

Висновки. Отже, підприємницька культура керівника дошкільного навчального закладу – інтегративна якість особистості менеджера освітньої установи, що включає в себе сукупність специфічних лідерських ціннісних

установок, індивідуальних навичок мислення, ініціативності, нестандартного підходу до розв'язання проблем, креативності, активності, винахідливості в межах закону, під час прийняття рішень щодо економічної складової діяльності дошкільного навчального закладу.

Список використаної літератури

1. Банькина В. Н. Формирование предпринимательской культуры студентов учреждений среднего профессионального образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Вера Николаевна Банькина. – Волгоград, 2010. – 261 с.
2. Габовда Н. Н. Формирование предпринимательской культуры специалистов банковского дела в учебном комплексе “школа – колледж” : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Надежда Николаевна Габовда. – Калининград, 2010. – 20 с.
3. Ньюшенкова М. Л. Методология формирования предпринимательской культуры менеджера социально-культурной деятельности в условиях высшей школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Маргарита Лаврентьевна Ньюшенкова. – Тамбов, 2010. – 52 с.
4. Пічкур М. О. Системний підхід у формуванні підприємницької культури майбутнього дизайнера / М. О. Пічкур // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки. – 2009. – Вип. 165. – С. 104–107.
5. Федоров О. В. Формування підприємницької культури дизайнера в умовах приватного вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олександр Володимирович Федоров. – Черкаси, 2011. – 280 с.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2015.

Чечура Ю. А. Постановка проблемы формирования предпринимательской культуры будущих руководителей дошкольных учебных заведений

В статье обоснована актуальность разработки авторской технологии формирования предпринимательской культуры будущих руководителей дошкольных учебных заведений в процессе профессиональной подготовки. Акцентируется внимание на гипотетических предположениях относительно содержательной основы данной технологии и опыте специалистов смежных специальностей, которые имели дело с развитием предпринимательской культуры у дизайнеров, экономистов и т.д.

Ключевые слова: *будущий руководителей дошкольных учебных учреждений, предпринимательская культура, профессиональная подготовка.*

Chechura Yu. Problem Statement of Business Culture Formation of Head Masters of Preschool Educational Establishments

The article deals with the necessity of modified professional development of highly skilled, competitive and creative head masters of establishments and organizations in education and vocational training. The purpose of the article is to analyze the problem statement of business culture formation of head masters of preschool educational establishments during the master training. The author shows the development importance of the authorial technology of business culture formation of head masters of preschool educational establishments within professional training. Besides, the author focuses the attention on hypothetical assumptions concerning content basis of the proposed technology and experience of specialists of related professions that have dealt with the development of business culture among designers, economists, etc. Moreover, the article reveals the concept of establishment as an integrated type of activities aimed at gaining commercial profit of material or nonmaterial character. The paper grounds and structurally provides the understanding of conceptual construct ‘business culture of head masters of preschool educational establishments’ as integrative quality of manager personality of an educational establishment that includes a set of specific leadership attitudes, individual thinking skills, initiative, unconventional approach to the problem solving, creativity, activity, inventiveness within the law, during making decisions concerning the economic component of a preschool educational establishment.

Key words: *future head master of preschool educational establishment, business culture, professional development.*